

bilimname XXXVIII, 2019/2, 229-249
Geliş Tarihi: 27.09.2019, Kabul Tarihi: 31.10.2019, Yayın Tarihi: 31.10.2019
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.626031>

ER-RİSÂLE DERGİSİNDEKİ DOĞU EDEBİYATINA DAİR YAZILAR ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Ahmet BOSTANCI^a

Zehra ÖZLİ^b

Öz

er-Risâle dergisi Ahmed Hasan Zeyyât editörlüğünde 1933-1953 yılları arasında haftalık olarak çıkartılan edebî bir dergidir. Alt başlığında editör tarafından edebiyat, sanat ve bilim dergisi olarak tanımlanmıştır. Derginin editörü ve sahibi olan Ahmed Hasan Zeyyât, Ezher'de ve Mısır Üniversitesi'nde eğitim almış, Edebiyat Fakültesi'nden sonra Fransız Hukuk Okulu'nu bitirmiştir. Mısır'da bulunan Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'de, Şam'daki el-Mecmau'l-ilmiyyu'l-Arabî'de, el-Mecmau'l-ilmiyyu'l-Irakî'de, Lecnetü Mu'cemi elfâzi'l-Kur'ân, Lecnetü'l-Mu'cemi'l-vasît gibi Arap dili ile ilgili çalışmalar yapan önemli kurullarda üyelik yapmıştır. Vahyu'r-Risâle kitabıyla devlet ödülü ve Mısır'da edebiyat dalında devlet takdir ödülü kazanmıştır.

Ahmed Hasan Zeyyât'ın sahibi olduğu *er-Risâle* dergisinde dönemin en önemli edebiyatçılarından olan 'Abbas Mahmud 'Akkâd, Ahmed Emin, Tâhâ Hüseyin, Tevfik Hakîm, Ali et-Tantâvî ve 'Abdülvehhâb 'Azzâm gibi isimlerin yazıları yayınlanmıştır. Ayrıca Mısır dışındaki Arap ülkelerinden de pek çok yazar bu dergide makale kaleme almıştır. Böylece *er-Risâle* tüm Arap dünyasına hitap eden bir dergi olmuştur. Dergi Arap edebiyatının yanı sıra Batı edebiyatına ve Doğu edebiyatına da yer vermiştir. Doğu edebiyatı köşesi genelde 'Abdülvehhâb 'Azzâm tarafından yazılmış ve bu köşede Hint edebiyatı, Fars edebiyatı, Uzak Doğu edebiyatı ve Türk edebiyatı ele alınmıştır. Bu çalışma, derginin editörü ve dergi hakkında bilgi verildikten sonra, derginin ilk yılında Doğu edebiyatı köşesinde yayınlanan yazıları ele almıştır. Doğu edebiyatı bölümünde İran ve Türk edebiyatına ağırlık verildiği görülmektedir. Bu makaleler eleştiri ve tahlil yazıları şeklinde değildir. Tarihi bilgi aktaran ya da örnek metinlerin tercümesini veren didaktik yazılardan oluşmaktadır.

* Bu makale “*er-Risâle* Dergisinin XX. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

^a Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, abostanci@sakarya.edu.tr

^b Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, zozli@sakarya.edu.tr

Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Modern Arap Edebiyatı, er-Risâle Dergisi, Ahmed Hasan Zeyyât, ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, Doğu Edebiyatı.

AN EXAMINATION ON THE ARTICLES OF ORIENTAL LITERATURE IN THE JOURNAL OF AR-RISALA

The journal *ar-Risala* is a literary journal that was published weekly between the years 1933-1953 under the editorship of Ahmad Hassan Zayyat. By its subtitle, *ar-Risala* considered itself a journal of literature, art, and science. Zayyat, the editor and owner of the journal, studied at the Azhar University and the University of Egypt, and after completing his education at the Faculty of Literature, he graduated from the French Law School. Zayyat was a member of important committees working on the Arabic language such as the Arabic Language Academy in Cairo, the Arab Academy of Sciences in Damascus, the Iraqi Academy of Sciences, the Committee for the Lexicon of Qur’anic Terms and the Committee for the Wasit Dictionary. He received a state award for his book *Wahyu’r-Risala* and a state recognition award for literature in Egypt.

Some of the era’s most important literary figures like Abbas Mahmoud al-Aqqad, Ahmad Amin, Taha Hussein, Tawfiq al-Hakim, Ali at-Tantawy and Abdoulwahab Azzam wrote articles for *ar-Risala*. Moreover, many authors from various Arab countries beyond Egypt also contributed articles to the journal. Thus, *ar-Risala* became a journal that appealed to the whole Arab world. Beside Arabic literature, it also hosted western and oriental literatures.

The latter, which generally Azzam was in charge for, offered insight into Indian, Persian, Far Eastern, and Turkish literatures. After providing general information about the journal and its editor, this study will explore the articles contributed to the oriental literary column, which were published in the journal’s first year.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başı, Arap edebiyatı tarihi açısından bir uyanış dönemi olarak kabul edilmiştir. “Nahda” olarak isimlendirilen bu dönemde yazarlar, klasik Arap edebiyatı formlarının yanında batı edebiyatının temsil ettiği tarzlarda da eserler vererek; batı kültürü ile doğu kültürünü birleştirmeye çalışmışlardır. Batı klasiklerini Arapçaya tercüme etme ve bu kültürü tanıma ve tanıtmaya çabası da bu

dönemde başlamıştır.¹ Yapılan tercüme ve yazılan eserlerin yanı sıra yayınlanan gazete ve dergilerin de bu edebî kalkınmaya büyük katkıları olmuştur. Ahmed Hasan Zeyyât; bu uyanış döneminin önde gelen merkezlerinden olan, Kahire’de *er-Risâle* dergisini yayınlarak bu dönemdeki edebi harekete katkı sağlamıştır.

Bilindiği gibi Mısır 1798’de Fransız işgaline uğramıştır. Bu dönemde Napolyon Kahire’de matbaa kurmuş ve Mısır’ın ilk gazetesi *et-Tenbîh* basılmaya başlamıştır. İşgal sonrası Muhammed Ali Paşa aynı matbaayı kullanarak 1827’de *el-Vekâiu’l-Mısriyye* gazetesini çıkarmıştır. Bu dönemde çıkarılan gazeteler genelde hükümetin sözcülüğünü yapan resmi gazeteler olmuştur.² Daha sonra basın yayın hareketleri yarı resmi ve yerel gazetelerle genişlemiş ve yirminci yüzyılın başlarında sayıları neredeyse 170’e ulaşmıştır.³ Bu sayı İngiliz işgalinin getirdiği siyasi şartlar ve baskılar; I. Dünya Savaşı’nın yol açtığı ekonomik koşullar sebebiyle azalsa da 1920’lerden sonra tekrar yükselişe geçmiştir.⁴ Mısır’da çıkartılan edebî gazete ve dergiler incelendiğinde 1870 yılında *Ravdatu’l-medâris*’in bu dergilerin ilki olarak kabul edildiği görülmektedir.⁵ Bu yayından sonra pek çok dergi ve gazete çıkartılmıştır. *el-Muktetaf*, *el-Hilâl*, *el-Beyân*, *ez-Ziyâ*, *el-Cerîde*, *ez-Zuhûr*, *el-Siyâsetu’l-usbû’iyye*, *Mecelletü Apollo* ve *es-Sekâfe*; *er-Risâle* dergisinden önce yayınlanan başlıca dergilerdir.⁶ Bu dergiler edebi

¹ Dönemin ayrıntıları için bk. Muhammed Abdülmün’im Hafâcî, *el-Edebü’l-‘Arabiyyü’l-hadîs*, 1. Baskı (Kahire: Mektebetü’l-Külliyati’l-Ezheriyye, 1985), 1: 17- 23; Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, (Ankara: Vadi yayınları, 2012), 11- 23; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı I*, (Ankara: Hece yayınları, 2015), 13- 36; Ahmet Kazım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, (Konya: Çizgi kitapevi, 2015), 13- 25.

² Hükümetin icraatlarını ve emirlerini yayınlayan bu gazete edebi ve sosyal konuları da ele almıştır. Önce Türkçe daha sonra hem Türkçe hem Arapça, son olarak sadece Arapça basılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdullatif Ahmed Hamza, *es-Sahâfetu’l-Mısriyye fî miyeti ‘âm*, (Dâru’l Kalem: Tarihsiz), 7- 17.

³ Hamza, *es-Sahâfetu’l-Mısriyye fî miyeti ‘âm*, 23- 27; Abdurrahman Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye: lemehât min târîhihâ müntehabât min nevâdirihâ*, (Dubai: Merkezu Cum’a el-Mâcid li’s-Sekâfe ve’t-Türâs, 1993), 46.

⁴ Hamza, *es-Sahâfetu’l-Mısriyye fî miyeti ‘âm*, 65- 66; Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye*, 46- 47.

⁵ Hamza, *es-Sahâfetu’l-Mısriyye fî miyeti ‘âm*, 20- 22; Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye*, 78- 79.

⁶ *el-Muktetaf*, Ya’kûb Sarrûf ve Fâris Nimr’in 1876’da Beyrut’ta kurup 1885’te Kahire’ye taşıdıkları dergidir. Enver Cündî, *Tetavvuru’s-sahâfetu’l-Arabiyye fî Mısır*, (Kahire: Matbaatu’r-risâle) 324- 325; Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye*, 82- 83. *el-Hilâl*’i Corcî Zeydân 1892’de çıkarmıştır. Cündî, *Tetavvuru’s-sahâfetu’l-Arabiyye fî Mısır*, 325; Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye*, 96- 97. *el-Beyân* ve *ez-Ziyâ* İbrâhîm Nâsîf el-Yâzîcî’nin 1897 ve 98’de kurduğu iki dergidir. Cündî, *Tetavvuru’s-sahâfetu’l-Arabiyye fî Mısır*, 325; Ferfûr, *ed-Devriyyâtu’l-Arabiyye*, 100- 101, 114- 115. *el-Ceride*’yi ise 1907’de Ahmed Lutfi es-Seyyid kurmuştur. Hamza, *es-Sahâfetu’l-Mısriyye fî miyeti ‘âm*, 84- 89. *ez-Zuhûr* dergisini Antûn ec-

dergiler olarak anılsa da o dönemde yaygın olan yayın politikaları gereği ekonomi, bilim ve toplumsal sorunları da edebiyat makaleleri ile birlikte bünyelerinde ele almışlardır.⁷

A. er-Risâle Dergisi

er-Risâle Dergisi 1933- 1953 yılları arasında çıkartılmış ve toplam 1025 sayıdan oluşan bir edebiyat dergisidir. Derginin sahibi ve editörü olan Ahmed Hasan Zeyyât er-Risâle ismini Muhammedî mesajdan esinlenerek, üslup, yöntem ve amaç olarak peygamberin mesajını benimsemiş olmak için seçtiğini belirtmiş ve 27 Kasım 1932'de haftalık edebiyat dergisi yayımlayacağını ilan etmiştir. 15 Ocak 1933'te ise *er-Risâle*'nin ilk sayısını yayımlanmıştır. Haftalık edebiyat, bilim ve sanat dergisi alt başlığı ile ve geçici olarak iki haftada bir yayınlanacağı duyurulmuştur.⁸ 15 Kasım 1933'te çıkan 21. Sayıya kadar iki haftada bir yayınlanan dergi Aralık ayından sonra haftalık olarak çıkartılmıştır. Zeyyât, *er-Risâle*'ye yazarların yoğun ilgilerinden ötürü Ocak 1937'de *er-Rivâye* isimli dergiyi yayımlayacağını ilan ederek Şubat 1937'de ikinci derginin editörlüğüne başlamıştır.⁹ On beş günde bir yayımlanan bu dergide öykülere ve öykü tercümelerine yer verilmiştir. *er-Rivâye* dergisi İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle 1940 yılında *er-Risâle* dergisi ile birleştirilmiştir. *er-Risâle* 1953'te yayınlanan 1025. Sayıya kadar II. Dünya Savaşı ve ülkede yaşanan ekonomik zorluklara rağmen varlığını sürdürse de 23 Şubat 1953'te kapanmış daha sonra 1963 yılında Kültür Bakanlığının desteği ile döndüğü basın dünyasından 27 Temmuz 1965'te tamamen ayrılmıştır.¹⁰

Derginin sahibi ve editörü olan Ahmed Hasan Zeyyât'ın yayın

Cemîl 1910'da çıkarmaya başlamıştır. Ferfûr, *ed-Devriyyâtu'l-Arabiyye*, 160- 161. *el-Siyâsetu'l-usbûiyye* günlük *es-Siyase* gazetesinin haftalık olarak yayınlanan edebiyat kültür dergisidir. 1926'da çıkartılmıştır. Hamza, *es-Sahâfetu'l-Mısriyye fi mieti 'âm*, 109. *Mecelletü Apollo* Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin 1932'de çıkardığı dergidir. Ferfûr, *ed-Devriyyâtu'l-Arabiyye*, 214- 215. *es-Sekâfe* Halil Merdem Bek tarafından 1933'te kurulmuştur. Ferfûr, *ed-Devriyyâtu'l-Arabiyye*, 216- 217. Geniş bilgi için bkz. Cündî, *Tetavvuru's-sahâfetu'l-Arabiyye fi Mısır*, 324- 330.

⁷ Cündî, *Tetavvuru's-sahâfetu'l-Arabiyye fi Mısır*, 324- 325.

⁸ *er-Risâle* 1. yıl/26 (15 Ocak 1933): 3.

⁹ Ahmet Hasan Zeyyât, "er-Risâle fi 'amihâ el-hâmis", *er-Risâle* 5. yıl/183 (04 Ocak 1937): 2.

¹⁰ Muhammed Seyyid Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, (Riyad: Dâru'r-Rifâî, 1982), 48-50; Ni'mat Ahmed Fuad, *Kimem edebiyye* (Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1984), 177- 186; Cemal Abdullah Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, (İstanbul: Kitabi Yayınları, 2016), 201- 203. Dergilerin sayıları "Arşivu'l-mecellâti'l-edebiyyeti ve'l-sakâfiyyeti'l-Arabiyye", erişim: 1 Haziran 2019, <http://archive.alsharekh.org/magazines.aspx?CID=19> sitesinde incelenebilir.

politikasında büyük bir etkisi olduğundan ve editörün yaşamının dergiye olan etkisi düşünülerek, Doğu Edebiyatı ile ilgili başlığa geçilmeden Zeyyât'ın hayatı hakkında bilgi verilecektir.

1. er-Risâle Dergisinin sahibi ve Editörü: Ahmed Hasan Zeyyât

Ahmed Hasan Zeyyât Mısır'ın Dekahliye ilinin Mansura merkezine yakın olan Talhâ kazasına bağlı Eski Dimîre köyünde 2 Nisan 1885'te (16 Cemâziyelâhir 1303) yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası tarımla uğraşan okuma yazma bilen biridir. Annesi ise hoş sohbet ve iyi konuşma yeteneğine sahip biri olarak bilinmektedir.¹¹

Zeyyât eğitime Dimîre köyünde bulunan Şeyh Hasan'a bağlı mektepte başlamış, on bir yaşında hafızlığını tamamlamıştır. Hafızlıktan sonra kıraat ilimlerini de tahsil etmiştir. Gözleri iyi görmeyen hocasının ona dinî kasideler okuma görevi vermesiyle edebiyata ilgisi oluşan Zeyyât *Mütenebbî Divanı*'nı o yaşlarda okumuştur.¹²

Ahmed Zeyyât'ın 1898'de başlayan Ezher'deki eğitimi on yıl sürmüştür. Burada edebiyat, belâgat, aruz, nahiv, fıkıh, tefsir ve hadis gibi dersleri tahsil etmiştir. Hocaları arasında Seyyid b. Ali el-Mersafî, Muhammed Mahmud eş-Şinkîti ve Muhammed Abduh bulunmaktadır.¹³

Tâhâ Hüseyin ve Mahmud Zenâtî Zeyyât'ın Ezher yıllarında en yakın arkadaşlarındandır. Onlarla birlikte klasik Arap edebiyatına yönelmiştir. Bu üç arkadaş, bir taraftan Ezher'deki edebiyat derslerine devam ederken Mısır (Kahire) Üniversitesi'ndeki edebiyat derslerine ve Kahire'deki edebiyat meclislerine de katılmışlardır. İlgilendikleri alanlar ve Ezher'in gelenekçi yapısına karşı çıkan mizaçları yüzünden Ezher'den uzaklaştırılma ihtimali ile

¹¹ Babasının Bedrâvî Paşa'ya bağlı arsalarda tarım işçiliğinin yanı sıra inşaat işleri ile de meşgul olduğu aktarılmaktadır. Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 10- 12; Fuad, *Kimem edebîyye*, 194- 195; Kâmil Selman el-Cebûrî, *Mucemül'üdeba mine'l-asri'l-cahiliyyi hatta 2002*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002), 1: 126; Şükran Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 385; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 17; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle", erişim: 5 Haziran 2019, <https://archive.islamonline.net/?p=8928>.

¹² Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 12- 14; Fuad, *Kimem edebîyye*, 195- 196; el-Cebûrî, *Mucemül'üdeba*, 1: 126; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Ali Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (Aralık 2015): 184; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 18; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

¹³ Kaynaklarda Mersafî'den *el-Mufassal* (Zemahşeri), *el-Hamâse* (Ebu Temam) ve *el-Kâmil* (Müberred); Şinkîti'den *Muallakât* şerhi derslerini aldığı belirtilirken Abduh'tan hangi dersleri aldığı belirtilmeden Abbâsî revağındaki derslerine katıldığı belirtilmiştir. Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 16- 17; Fuad, *Kimem edebîyye*, 197; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 184; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 19- 20; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

karşı karşıya kalan arkadaşlar Kahire Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye başkanı Ahmed Lutfî es-Seyyid'in araya girmesiyle Ezher'den atılmaktan kurtulmuşlar ama daha sonra kendileri ayrılmak zorunda bırakılmışlardır.¹⁴

Daha sonra bu üç arkadaş 1908'de yeni kurulan Mısır Üniversitesi'nde akşam eğitimine başlamış ve orada görev yapan şarkiyatçılardan dersler almışlardır. Bu eğitim klasik Arap edebiyatı ile ilgilenmelerinin yanı sıra modern Batı edebiyatını öğrenmelerini ve Batı kültürünü de tanımlarını sağlamıştır. Zeyyât 1912 yılında Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir.¹⁵

Ezher'den ayrıldıktan sonra çalışma hayatına atılmak zorunda kalan Zeyyât hocası Mersaff'nin aracılığı ile Kahire'de Fransız okullarında Arap dili öğretmenliği yapmıştır. Bu göreve devam ederken okulun öğretmenlerinden Fransızca öğrenmiş ve La Fontaine Masalları'nı tercüme etmiştir. 1914'te Abdülaziz Çâvîş'in kurduğu ortaokul ve lisede Arapça dersleri vermiştir. Bu okulda çalışırken İbrâhim Abdülkadir Mâzinî, Ahmed Zekî ve 'Abbas Mahmûd 'Akkad ile birlikte görev yapmıştır. Zeyyât 1922'de Amerikan Üniversitesi'ne Arap Dili Bölümü başkanı olmuştur. Aynı yıl Fransız Hukuk Okulu'na başlamış, 3 yıl süren bu eğitimin son yılını Fransa'da okuyarak mezun olmuştur. 1929'da Bağdat Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapmaya başlayan Zeyyât; Kahire Üniversitesi müdürü Ahmed Lutfî es-Seyyid'e, geri döndüğünde üniversitede görev yapma sözü vererek Bağdat'a gitmiş ve hayatının en verimli yılları olarak gördüğü üç yılı orada

¹⁴ Olay Seyyid b. Ali el-Mersaff'nin Arap edebiyatı derslerinde, Müberred'in *el-Kâmil* eseri okunurken, gerçekleşmiştir. İnsanların Hz. Muhammed'in kabrini tavaf etmesini "çürümüş kemikler etrafında dönmek" diye niteleyen Haccâc b. Yûsuf'u öğrenciler küfürle suçlarken Zeyyât ile iki arkadaşı bunun uygun bir ifade olmadığını ama küfür suçlamasının da fazla olduğunu söyleyerek suçlamaya katılmamıştır. Bu durum kendilerinin de küfürle suçlanmalarına ve Haccâc'ın fikirlerine katıldıkları dedikodularına yol açmış, artan tepkiler sonucunda soruşturma açılıp atılmalarına karar verilmiştir. es-Seyyid kararın uygulanmasına engel olmuştur. Ezher'e dönmüş olmalarına rağmen sınavlardan geçirilmeyeceklerini düşünen Zeyyât ve Zenâtî yılsonu sınavlarına girmezken bu konuda ısrarcı olan Tâhâ Hüseyin sınavlara girmiş ama geçirilmemiştir. Bu olaydan sonra Ezher'de kalamayacaklarını anlayan üç arkadaş son senesinde Ezher'i bırakmışlardır. *DîA*'da Ezher'i bitirip Kahire üniversitesine başladıkları bilgisi verilmiştir. Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385. Diğer eserler tamamlamadıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada, kullanılan Arapça kaynakların verdiği bilgi esas alınmıştır. Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 12, 15- 17; Fuad, *Kimem edebiyeye*, 197- 198; el-Cebûrî, *Mucemül üdeba*, 1: 126; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 19- 22; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

¹⁵ Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 18- 19, 21; Fuad, *Kimem edebiyeye*, 198, 201; el-Cebûrî, *Mucemül üdeba*, 1: 126; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 185; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 22- 23; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

geçirmiştir.¹⁶ Bu tecrübe onun Irak'ın önde gelen edebiyatçıları ile tanışmasını sağlamıştır.

Bağdat'ta sözleşmesinin yenilenmesi teklifine rağmen verdiği sözden dolayı Kahire'ye dönen Zeyyât, Lutfi es-Seyyid'in Kahire Üniversitesi'nden ayrıldığını görünce burada çalışamayacağını anlamış ve edebiyat dergisi *er-Risâle*'yi çıkarmaya karar vermiştir. Risk almaktan uzak duran bir kişiliğe sahip olmasına ve çevresinden gelen tüm uyarılara rağmen bu işe girişmiş ve yirmi yıl süren bir başarı göstermiştir. Dergi bu yıllardaki kültürel hayatın önemli bir figürü olmuştur.¹⁷

er-Risâle dergisi kapandıktan sonra Zeyyât *Mecelletü'l-Ezher*'in¹⁸ editörlüğünü yapmıştır. 1963- 65 yılları arasında Kültür Bakanlığı'nın tekrar çıkarmaya başladığı *er-Risâle*'nin editörlüğünü sürdürmüştür. Ayrıca 1946'da Kahire Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye üye tayin edilmiştir. Şam'daki el-Mecmau'l-ilmiiyyu'l-Arabî'de, el-Mecmau'l-ilmiiyyu'l-Irakî'de, Lecnetü teyšîri'l-kitâbe, Lecnetü Mu'cemi elfâzi'l-Kur'ân, Lecnetü'l-Mu'cemi'l-vaşît gibi bilimsel komisyonlarda görev yapmıştır. 1953 yılında *Vahyu'r-Risâle* kitabıyla devlet ödülü, 1962'de Mısır'da edebiyat dalında devlet takdir ödülü kazanmıştır.¹⁹

12 Haziran 1968 (16 Rebülevvel 1388)²⁰ tarihinde Kahire'de 83 yaşında vefat eden Zeyyât; yabancı dilinin Fransızca olması nedeni ile Fransız edebiyatını iyi bir şekilde bilmesi ve ondan etkilenmesine rağmen

¹⁶ Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 19- 22; Fuad, *Kımem edebiyeye*, 198- 199, 204; el-Cebûrî, *Mucemü'l üdeba*, 1: 126; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 185; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 23- 26; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

¹⁷ Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 22; el-Cebûrî, *Mucemü'l üdebâ*, 1: 126; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 185- 186; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 25; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

¹⁸ Câmîu'l-Ezher'in çıkardığı aylık dergidir. 1930'da Nûru'l-İslâm adıyla yayımlanmış, adı beş yıl sonra *Mecelletü'l-Ezher* olarak değiştirilmiştir. Ferfûr, *ed-Devriyyâtü'l-Arabiyye*, 212- 213.

¹⁹ Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 23; Fuad, *Kımem edebiyeye*, 204- 205; el-Cebûrî, *Mucemü'l üdeba*, 1: 126; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 186- 187; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 26.

²⁰ M. Seyyid Muhammed, Fazlıoğlu ve Fuad Haziran ayında vefat ettiğini söylerken bazı kaynaklar Mayıs olarak belirtmiştir. Bu çalışmada Zeyyât ile yakın kişisel bağı olan Nimet Fuad'ın verdiği bilgi esas alınmıştır. Ayrıca 16 Rebülevvel, Haziran ayına denk geldiği için bu tercih yapılmıştır. Muhammed, *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*, 9; Fuad, *Kımem edebiyeye*, 230; Fazlıoğlu, "Ahmed Hasan Zeyyât", 44: 385; Benli, "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı", 187; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 27; İslam Online, "ez-Zeyyât sahibu'r-Risâle".

yenilikçi edebiyatçılar arasında sayılmamaktadır. Onun kendine özgü bir üslubu vardır. Mustafa Sâdık er-Râfiî, Tâhâ Hüseyin ve Mahmud ‘Abbâs ‘Akkâd gibi döneminin en önemli edebiyatçıları arasında sayılmaktadır. Onu bu üç isimle kıyaslayıp içlerinde üslubu en açık ve veciz olan şahsın Zeyyât olduğunu savunanlar vardır.²¹ Edebî konuların yanı sıra siyasi ve toplumsal konuları da ele almış ve eleştirel yazılar yazmıştır.

Ahmed Hasan Zeyyât’ın Fransız edebiyatında tercüme ettiği eserleri, ders kitabı olarak okutulan eserleri ve makalelerini bir araya getirdiği çok sayıda telif eseri vardır. *Târîhu’l-edebî’l-‘Arabî, Âlâmü Ferter, Raphael, Fî Usûli’l-edeb: Muhâdarât ve makâlât fi’l-edebî’l-‘Arabî, Difâ‘ ‘ani’l-belâga, Vahyü’r-Risâle, Fî Dav’i’r-Risâle ve Mecmû‘a mine’l-kısas ve’l-kasâ’id* başlıca eserleridir.²²

Nahda döneminin önemli figürlerinden olan Zeyyât yirmi yıl boyunca editörlüğünü yaptığı haftalık *er-Risâle* dergisi ile Arap edebiyatına büyük bir katkı sağlamıştır. Bu dergi neredeyse tüm Arap ülkelerinden farklı yazarların yazılarına yer vermiştir. Ayrıca edebiyatla ilgilenenlerin Ahmed Emin, Tâhâ Hüseyin, Abbas Akkad ve Muhammed Hüseyin Heykel gibi önemli yazarların yazılarını okuma olanağı bulduğu dergi; Tevfik Hakîm, Ali et-Tantâvî ve Seyyid Kutub gibi o günün yeni yazarlarına da gelişme olanağı veren bir okul olmuştur. Dergide Arap edebiyatı, İslam tarihi, toplumsal sorunlar, bilim yazıları, batı edebiyatı, doğu edebiyatı, kitap eleştirileri ve tanıtımları, edebî ve tarihî kişilerin hayatları, sinema ve tiyatro gibi pek çok konuyu ele alan yazılara yer verilmiştir.²³

B. *er-Risâle* Dergisindeki Doğu Edebiyatı’na Dair yazılar

Dergideki başlıklar yıllar içinde değişmiş olmakla birlikte; birinci yılda çıkan sayılar ele alındığında: Olaylar ve Sohbetler, Hatıralar ve Portreler, Zihinlerin Sahnesi, Arap Edebiyatı, Şiir, Doğu Edebiyatı, Batı Edebiyatı, Bilim, Kadın Dünyası, Tiyatro ve Sinema Dünyası, Edebî Tenkit ve Öyküler gibi bölümlere yer verildiği ve derginin genel olarak 42-46 sayfa arasında olduğu görülmektedir.²⁴ Bu konulara dair yazılar bölüm başlıkları olmaksızın sonraki yıllarda da yayımlanmıştır. Öyküler bölümü ise bölüm başlığı sunularak neredeyse tüm sayılarda devam etmiştir.

²¹ Fazlıoğlu, “Ahmed Hasan Zeyyât”, 44: 385. Muhammed, *ez-Zeyyât ve’r-Risâle*, 23.

²² Eserlerine dair detaylı bilgi için bkz. Muhammed, *ez-Zeyyât ve’r-Risâle*, 22- 28; Fuad, *Kimem edebiyeye*, 225- 228; Aydın, *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*, 173-200; Benli, “Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı”, 187- 188; Fazlıoğlu, “Ahmed Hasan Zeyyât”, 44: 386.

²³ Fuad, *Kimem edebiyeye*, 187- 190.

²⁴ Muhammed, *ez-Zeyyât ve’r-Risâle*, 102- 104.

Döneminin en önemli edebiyat dergilerinden olan *er-Risâle*'de Arap Edebiyatı, Batı Edebiyatı ve Doğu Edebiyatı gibi bölümler bulunmakla beraber Doğu Edebiyatı başlığı ilk yıldan sonra yer almamıştır.²⁵ İlk sayıdan itibaren yayımlanmaya başlayan ve bir yıl devam eden Doğu Edebiyatı bölümü çoğunlukla Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde hoca olan 'Abdülvehhâb 'Azzâm tarafından kaleme alınmıştır.²⁶ Sonraki yıllarda zaman zaman doğu edebiyatına yer verilse de müstakil bölüm olarak değil, "Fars Edebiyatından", "Türk Edebiyatından" gibi küçük başlıklar altında yazılmış yazılar bulunmaktadır. Bu yazılar da 'Azzâm'a ait olmakla birlikte, ilerleyen yıllarda doğu edebiyatından örnekler sunulan bu makaleler yerine 'Azzâm'ın kendine ait edebî ya da tarihi kişilerin biyografilerini anlattığı özgün makaleler ya da gezi yazılarının dergide yayınlanmaya başladığı görülmektedir.²⁷

1. Hint Edebiyatı

Dergide ilk yıl çıkan sayıların on dokuzunda Doğu Edebiyatı başlığı varken, bunlardan yalnızca birincisinde Hint edebiyatı başlığına yer verilmiştir. Bu yazıda 'Azzâm'ın günümüzün en büyük İslâm ve Hint şairi olarak tanıttığı Muhammed İkbâl'in (1877-1938) eğitimi ve eserleri hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Azzâm burada ayrıca İkbâl'in *Şarktan Haber* adlı divanından bazı şiirleri de tercüme etmiştir. Tercüme edilen bu şiirlerdeki bazı lakaplara, yer isimlerine ve benzetmelere açıklık getiren birkaç dipnot bulunsa da bunlar dışında bir değerlendirme yapılmadığı

²⁵ İlk yıl çıkan yirmi beş sayı incelendiğinde altısı hariç tüm sayılarda Doğu edebiyatı başlığının yer aldığı görülmektedir.

²⁶ Cize'nin Şûbek köyünde 1894 yılında doğan yazar Libya kökenli bir aileden gelmekte olup Ezher ve Medresetü'l-kazâi's-şer'î'de eğitim almıştır. Londra elçiliğinde çalışırken Londra Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü'nde Farsça, Türkçe ve Urduca öğrenmiştir. "Ferîdüddin Attâr'a Göre Tasavvuf" konulu yüksek lisans, *Şehnâme* üzerine de doktorasını tamamlamıştır. Kahire Üniversitesi'nde hocalık, bölüm başkanlığı ve dekanlık yapmıştır. Mısır, Suriye, Irak ve İran'da Arap Dil Akademisi ve Bilim Akademilerinde üyeliğin yanı sıra siyasi alanda da görev yapan 'Azzâm Suud ve Pakistan'da büyükelçilik yapmış 1959 yılında Riyad'da vefat etmiştir. Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin: Teracimu musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 345; Fuat Günel, "Abdülvehhâb Azzâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4: 352- 353; Tahsin Deliçay, "Mısırlı Edip Abdülvehhâb Azzâm'ın Kaleminden Mehmet Akif", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012): 112- 113; Ahmet Abdurrezzak, *Mehmet Akif'in Mısır'daki Tesellisi Abdülvehhâb Azzâm*, (İstanbul: Pendik Belediyesi, 2017), 15- 17.

²⁷ Örnek makaleler: 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "İvân Kısra", *er-Risâle* 2. yıl/26 (01 Ocak 1934): 15; 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Osman ibn Ebi'l-'Alâ", *er-Risâle* 2. yıl/31 (05 Şubat 1934): 214; 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Mantuku't-tayr", *er-Risâle* 2. yıl/35 (05 Mart 1934): 386; 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "fi Medîneti Bursa", *er-Risâle* 2. yıl/49 (11 Haziran 1934): 964; Mustafa Kamil, "el-Bebbegâ", *er-Risâle* 2. yıl/52 (02 Temmuz 1934): 1105.

görülmektedir.²⁸

2. İran Edebiyatı

Doğu Edebiyatı bölümünün yazılarının çoğunu yazan ‘Azzâm ikinci, üçüncü ve dördüncü sayıda “Fars Edebiyatı ve Arap Edebiyatı” başlığı ile makaleler yazmıştır. Bu yazılarda İran medeniyetinin köklü bir medeniyet olduğunu, bedevi kültürde olan Araplardan farklı olduğunu ve tarihi boyunca Babil, Asur ve Çin gibi pek çok medeniyetle bağ kurduğunu dile getirerek İran medeniyetinin Araplarla Hîreliler döneminde olan siyasi ve kültürel bağlarını anlatmıştır. İran’ın İslam’la tanışması fetihler ve sonrası durumun anlatılması ile biten birinci yazının devamında Farsça’nın Arapça ile etkileşimi anlatılmıştır.²⁹ Yazı dizisinin sonunda Şuûbiyye hareketinden ve İranlıların Arap edebiyatına katkılarından, yaptıkları tercümelere bahseder. ‘Azzâm’a göre yaşanan çekişmelere rağmen İranlılar felsefe, tarih, edebiyat, ahlak ve siyaset alanında yazılmış olan eserlerini Arapça’ya tercüme ederek Arap edebiyatına büyük bir katkıda bulunmuşlardır.³⁰

‘Abdülvehhâb ‘Azzâm bir sonraki sayıda İran edebiyatını ele almaya devam etmiştir. “Kuruluşundan Moğol İstilasına İran Edebiyatına Bakış” başlıklı üç yazıdan oluşan bu yazı serisinde, İran edebiyatının Fars emirliklerinin ortaya çıkması ile Araplardan uzak olan yerlerde ortaya çıktığı ve Horasan’ın Modern İran Edebiyatı’nın beşiği olduğunu söylemektedir. Ona göre Hîre’de büyüyen Behrâm-ı Gûr³¹ Araplardan etkilenerek ilk İran şiirini yazmıştır. Nitekim o dönemde İran edebiyatında nesir vardır. Şiir ise

²⁸ Bu dipnotlar şiirde geçen Ebû Ali’nin İbn Sina olduğu ve Haydama şiirinin Ebû’l-Alâ el-Maarrî’nin *ذُنْيَاكَ تَحْدُو بِالْمَسَافِرِ وَالْمَقِيمِ جَمَالَهَا* şeklinde başlayan kasidesini anımsattığı şeklinde açıklamalar içermektedir. ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “Safahât mine’s-şi’ri’l-Hindî”, *er-Risâle* 1. yıl/1 (15 Ocak 1933): 20- 22.

²⁹ İlk yazı kültürel ve siyasi etkileşimi kısaca ele alırken sonraki yazı Farsçanın Abdülmelik bin Mervan zamanına kadar mali divanlarda kullanıldığını, halkın dilinde doğal olarak Farsça olduğunu hatta bu dilin Arap lehçeleri etkilediğini ve Câhız’ın kendi döneminde Basra ve Medine’de halkın kullandığı dilde farsça kelimeler olduğunu söylediğini belirtmektedir. İmam Ebu Hanife’nin Kur’ân’ın Farsça okunmasını tartışmasının bu dilin etkinliğini gösterdiğini düşünen Azzâm İranlıların Arapçayı öğrendiğini ve İslam medeniyetine katkı sağladıklarını ve Abbasiler döneminde bunun daha da arttığını anlatır. ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “el-Edebü’l-Farisî ve’l-edebü’l-Arabî 1”, *er-Risâle* 1. yıl/2 (01 Şubat 1933): 17- 18; ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “el-Edebü’l-Farisî ve’l-edebü’l-Arabî 2”, *er-Risâle* 1. yıl/3 (15 Şubat 1933): 21- 22.

³⁰ ‘Azzâm’a göre bu tercümelemler özellikle tarih ve ahlak alanında önem arz etmektedir. Örneğin Taberî’nin Sasânîler ile ilgili verdiği bilgiler bu çevirilerden alınmıştır. Abdülhamîd el-Kâtib ve İbnü’l-Mukaffa’ konu ve üslup olarak bu çevirilerden ve İranlılardan etkilenmişlerdir. ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “el-Edebü’l-Farisî ve’l-edebü’l-Arabî 3”, *er-Risâle* 1. yıl/4 (01 Mart 1933): 26- 27.

³¹ Enver Konukçu, “Behrâm-ı Gûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 356.

Sâmânîler'den sonra ortaya çıkmıştır.³² İlk şiiri yazan kişi hakkında farklı rivayetlerin bulunduğunu ve şiirin gelişimi hakkında kaynakların azlığı sebebiyle bilgilerin kesin olmadığını dile getiren yazarımız, *Kelile ve Dimne* gibi eserlerden ve rubâîlerden bahsetmekle beraber İran şiirinin Arap şiirinden farklılaştığına değinir. İran edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinin ve mütercimlerinin sıralandığı makale İran edebiyatının şiir ve nesirde hangi özelliklere sahip olduğunu sorarak devam eder. Arap edebiyatı ile gazel, övgü ve hiciv gibi ortak konulara sahip olan bu edebiyat eski Fars imparatorlarını ve kahramanlarını da ele almış ve bu akım Arap edebiyatına da geçmiştir. Bu konuların yanı sıra İran edebiyatının en önemli özelliği öyküsel şiir ve sufi şiir türlerine sahip olmasıdır. Hatta sufi şiirde pek çok edebiyatın önüne geçmiştir.³³ Makalelerde ele alınan bir diğer önemli mevzu İran şiirinde ve nesrinde Arapça'nın etkisidir. Nesre etkisi daha fazla olan Arap edebiyatı Bağdat'ın istilasını ile düşüşe geçerken İran edebiyatı yükselişini sürdürmüş ve pek çok eser vermiştir.³⁴

Bu makelerden sonra "İran Edebiyatı'nda Nasreddin Hoca"³⁵ ve "İslamdan Önce Araplar ve İranlılar"³⁶ konularına değinildiği görülmektedir. İlk makalede önce *cuâ* (جحا) kelimesinin bazı sözlüklerdeki karşılıklarını vererek, bu figürün Türkiye, Mısır ve bazı Kuzey Afrika ülkelerinde var olduğunu hatta Doğu ve Güney Avrupa'ya da geçtiğini söylemektedir. Bu kültürlerin yanı sıra Nasreddin Hoca İran edebiyatında da vardır. 'Azzâm bunu örnekleri ile sunar. Mesela Ubeyd Zâkânî'nin eserlerinde Nasreddin Hoca ismen anılmadan bazı öykülerde figür olarak görülür. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî'sinde* de, Habîbullah el-Kâşânî'nin *Câmiu'l-hikâyat*'ında, Abdurrahman-ı Câmî'nin *Bahâristân*'ında bu karaktere rastlanmaktadır. Yazar bu bilgileri verirken makalede bazı öykülerin tercümesine de yer vermiştir.³⁷

Birinci yılın sayılarını incelediğimizde Doğu Edebiyatı başlığı altında olmayan, İslam'dan önce Arap-Fars ilişkilerini ve destanlarda bu ilişkinin

³² 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 1", *er-Risâle* 1. yıl/5 (15 Mart 1933): 22- 23.

³³ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 2", *er-Risâle* 1. yıl/6 (01 Nisan 1933): 24- 25.

³⁴ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 3", *er-Risâle* 1. yıl/7 (15 Nisan 1933): 23- 24.

³⁵ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Cuhâ fi'l-edebi'l-Farisî", *er-Risâle* 1. yıl/20 (01 Kasım 1933): 25- 26.

³⁶ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "el-Arabu ve'l Fursu kable'l-İslâm", *er-Risâle* 1. yıl/22 (04 Aralık 1933): 16- 19.

³⁷ 'Azzâm, "Cuhâ fi'l-edebi'l-Farisî", 25- 26.

nasıl anlatıldığını inceleyen son bir makalenin de 'Abdülvehhâb 'Azzâm tarafından yazıldığını görmekteyiz. Bu makalede, *Şâhnâme*'den örneklerle, iki ulusun tarihi bağları Farsça metinlerden yola çıkılarak ve Arapça kaynaklardan da bilgiler verilerek özetlenmiştir.³⁸

3. Uzak Doğu Edebiyatı

Derginin ilk yılında Japon ve Çin edebiyatına dair üç³⁹ makaleye yer verilmiştir. Japon edebiyatının ele alındığı iki makalenin yazarı olarak Ahmed eş-Şintinâvî ismi geçerken 7. Sayıda Şam'dan edebiyatçı olduğu belirtilen Nadir el-Kezîrî adlı bir okuyucunun uyarısı ile bu makalelerin Ocak 1933'te Fransa'da yayımlanan *Ay* dergisindeki makalelerin tercümesi olduğu, yazarın sehven bunu belirtmediği ifade edilmiştir.⁴⁰ Bu uyarı bize dergi okurlarının entelektüel seviyeleri ve dikkatleri konusunda bilgi vermektedir. Nitekim bu uyarı sonrasında "Çin Edebiyatında Modern Öykü" başlıklı yazının kaynağı belirtilerek Fransızca'dan tercüme olduğu bilgisi verilmiş ancak mütercimim kim olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir.⁴¹

Tercüme olduğu anlaşılan bu makalelerde sırası ile Japon edebiyatının dilin zorluğu nedeni ile yıllarca bilinmediği ve araştırılmadığı belirtilerek klasik Japon edebiyatının altın çağı olduğu belirtilen Heian döneminden başlanarak önde gelen yazarlar ve akımlar hakkında bilgi verilmiştir. İki makalede yirminci yüzyılın başına gelene kadar Japon edebiyatı hakkında özet bilgiler bulunmaktadır. Çin edebiyatı makalesinde ise Çin edebiyatında öykünün kökeninin milattan öncesine dayandığı ve efsaneleri anlattığı söylenerek 1920'lere kadar nasıl geldiği ve konuları anlatılmıştır.⁴²

4. Türk Edebiyatı

er-Risâle dergisi'nde Doğu Edebiyatı başlığı altında hakkında bilgi verilen diğer bir saha ise Türk edebiyatıdır. Türk edebiyatına dair yazıların bir sayfa ile üç sayfa arasında değiştiği görülmektedir. Makalelerin biri hariç tamamı 'Abdülvehhâb 'Azzâm tarafından yazılmıştır. Bu yazılarda işlenen konular ve ele alınan yazarlarla ilgili belirli bir sıralama yoktur. Bazen alt başlık vermeden, bazen de "Türk Edebiyatından", "Modern Türk Şiirinden"

³⁸ 'Azzâm, "el-Arabu ve'l Fursu kable'l-İslâm", 16- 19.

³⁹ Ahmed eş-Şintinâvî, "el-Edebu'l-Yâbânî 1", *er-Risâle* 1. yıl/5 (15 Mart 1933): 24- 25; Ahmed eş-Şintinâvî, "el-Edebu'l-Yâbânî 2", *er-Risâle* 1. yıl/6 (01 Nisan 1933): 26, 37; "el-Kıssatu'l-hadise fi'l-edebi's-Sînî", *er-Risâle* 1. yıl/8 (01 Haziran 1933): 24- 26.

⁴⁰ *er-Risâle* 1. yıl/7: 24.

⁴¹ İsimli, "el-Kıssatu'l-hadise fi'l-edebi's-Sînî", 24- 26.

⁴² eş-Şintinâvî, "el-Edebu'l-Yâbânî 1", 24- 25; eş-Şintinâvî, "el-Edebu'l-Yâbânî 2", 26, 37; "el-Kıssatu'l-hadise fi'l-edebi's-Sînî", 24- 26.

ya da “Modern Türk Edebiyatından” alt başlıkları ile yazılar verilmiştir.⁴³

Türk edebiyatına dair ilk yazıda Osmanlı sultanlarının şiirlerinden örnekler verilmiştir. Giriş paragrafında pek çok Osmanlı sultanının şiir yazdığı, bazılarının divanlarının olduğu bilgisinin yanı sıra mahlaslarından bahseden yazar; Fatih Sultan Mehmet, II. Beyazid ve Kanuni Sultan Süleyman’ın birer şiirini tercüme ederek makaleyi sonlandırmıştır.⁴⁴ İkinci yazının konusu Mehmet Akif Ersoy’un (1873-1936) Kör Neyzen şiiridir. ‘Azzâm yazısının başında Türk edebiyatından Necâtî (ö. 1509), Zâtî (ö. 1546), Bâkî (ö. 1600), Nefî (ö. 1635), Nedim (ö. 1730), Râgıp Paşa (ö. 1763), Şeyh Gâlip (ö. 1799), Şinâsî (1826-1871), Nâmık Kemâl (1840-1888), Ziya Paşa (1829-1880), Tevfik Fikret (1867-1915) ve Abdülhak Hâmit (1852-1937) gibi bazı yazar ve şairlerin eserlerini incelediğini son olarak dostu Mehmet Akif Bey’in *Safahât* eserini alıp bu şiiri tercüme etmeye karar verdiğini zaman darlığı sebebiyle nazım olarak değil nesir olarak sunduğunu belirtir.⁴⁵

Bir sonraki yazı ise Peyami Safâ’nın babası İsmâil Safâ’nın (1867-1901) şiirlerine ayrılmıştır. Herhangi bir bilgi verilmeden “Zavallı İhtiyar”, “Senin Olsun” ve “Söyledim ve Söylüyorum” isimli şiirleri tercüme edilmiştir.⁴⁶ On birinci sayıda ise Nâmık Kemâl’in hayatı, yazı ve şiirlerinden örneklerle tanıtılmıştır. Bu makalede diğer yazılarda olmayan bir üslup kullanılarak sadece eserlerinden örnekler verilmekle yetinilmemiş yazarın hayatı ve eserleri hakkında da geniş bilgi verildikten sonra önce şiir ve şairlerle ilgili bir yazısı daha sonra “Rağmına” redifli gazeli ve Hürriyet Kasidesi örnek olarak sunulmuştur.⁴⁷

İstiklal marşı şairimiz sonraki sayıda yer verilen isim olmuştur. ‘Azzâm; dostu Akif’in Türk edebiyatındaki yerinden ve nasıl İslam şairi lakabını aldığından, kendisinden izin almadan, bahsetmeyeceğini; bunun yerine nazım olan eserin nesre dönüştürürken ve tercüme ile yitirdiği güzelliğine rağmen Seyfi Baba şiirini takdim edeceğini belirtmiştir.⁴⁸

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Yakup Kadri

⁴³ Bu çalışmada dergide yer alan tercümelelerin içerik analizleri ve tercüme kaliteleri ayrı bir çalışmanın konusu olduğundan ele alınmamıştır. Bununla beraber tercümelelerin nazım şeklinde değil, nesir olarak doğru bir anlam aktarımı ile yapıldığı görülmüştür.

⁴⁴ ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “Tarañ min şî’ri’l-selâtin”, *er-Risâle* 1. yıl/4 (01 Mart 1933): 27, 38.

⁴⁵ ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “ez-Zâmiru’l-a’mâ”, *er-Risâle* 1. yıl/9 (15 Mayıs 1933): 29.

⁴⁶ ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “Li’ş-Şairi’l-merhûm İsmail Safâ”, *er-Risâle* 1. yıl/10 (01 Haziran 1933): 23, 30.

⁴⁷ ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “Nâmık Kemal”, *er-Risâle* 1. yıl/11 (15 Haziran 1933): 27- 28, 30.

⁴⁸ ‘Abdülvehhâb ‘Azzâm, “Muhammed bek Akif”, *er-Risâle* 1. yıl/12 (01 Temmuz 1933): 27- 28.

Karaosmanoğlu'nun (1889-1974) "İki Dost Arasında" isimli hikâyesi Reyhaniye'den Ömer Lebserûk isimli yazarın tercümesi olarak verilmiş ama Yakup Kadri ya da tercüme edilen hikâyenin kaynağı hakkında bir bilgi verilmemiştir.⁴⁹

Abdülhak Hâmit Tarhan'ın Hindistan gezisi dönüşünde kaybettiği eşine yazdığı *Makber* eserinin girişinin tercümesi ve yazar hakkında kısa bir bilgi veren sonraki makale, Doğu Edebiyatı başlığının temel yazarı olan 'Azzâm tarafından yazılmıştır. Makalede 'Azzâm *Makber*'in klasik mersiyelerden farklı oluşuna ve yol açtığı devrime değinerek girişinden bir bölümü tercüme etmiş ve sonraki yazısında şiirin bir kısmını tercüme etme sözü vermiştir.⁵⁰ Verdiği sözü tutmak için harekete geçen 'Azzâm her biri sekizer mısralık 294 kıtadan (2352 mısra) oluşan bu eserin hangi kısmını tercüme edeceğini seçmekte çok zorlandığını ama okura söz verdiği için işe koyulduğunu belirtmiştir.⁵¹

Bir sonraki yazı eski Türk edebiyatının zincirlerini kıran ve yeni bir edebiyata yol açan yazar olarak tanımlanan Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun (1870-1927) çalışmalarından bir tercüme içermektedir.⁵² Derginin birinci yılında Doğu Edebiyatı köşesinin son konusu tekrar Mehmet Akif olmuştur. 'Azzâm modern Türk şiirinden başka bir konuya geçmeyi düşünürken değerli dostunun Sanatkâr isimli şiirini tamamladığını gördüğünü ve bu tercüme ile Türk edebiyatı bölümünü bitirmek istediğini söyleyerek şiirin tercümesini sunmuştur.⁵³

Sonuç

Ahmed Hasan Zeyyât editörlüğünde 1933-1953 yılları arasında yayınlanmış olan *er-Risâle* dergisi döneminin en önemli edebiyatçılarından olan Ahmed Emin, Tâhâ Hüseyin, 'Abbas Mahmud 'Akkâd, Tefvik Hakîm gibi isimleri yazar kadrosunda barındıran ve tüm Arap âlemine hitap eden bir dergi olmuştur. Zeyyât'ın Irak'ta görev yapmış ve Mısır'da tanınan bir kişilik olması, kadrosunun güçlü ve farklı fikirleri benimseyen kişilerden oluşması

⁴⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bu isimde bir eseri yoktur. Anadolu kırsalından İstanbul'da yaşayan bir arkadaşa mektup şeklinde olan bu yazının hangi eserden alındığı bulunamamıştır. Ömer Lebserûk, "Beyne sadıkayn", *er-Risâle* 1. yıl/13 (15 Temmuz 1933): 28- 29.

⁵⁰ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Abdülhak Hâmit", *er-Risâle* 1. yıl/14 (01 Ağustos 1933): 28- 30.

⁵¹ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Abdülhak Hâmit", *er-Risâle* 1. yıl/16 (01 Eylül 1933): 25- 27.

⁵² 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Ahmet Hikmet bek", *er-Risâle* 1. yıl/17 (15 Eylül 1933): 29- 30.

⁵³ 'Abdülvehhâb 'Azzâm, "Kasîdetu'n li Muhammed Akif bek", *er-Risâle* 1. yıl/18 (01 Ekim 1933): 30- 32; 'Azzâm ile Mehmet Akif'in dostluğu 1929'da başlamış ve vefatına kadar devam etmiştir. Deliçay, "Mısırlı Edip Abdulvehhâb Azzâm'ın Kaleminden Mehmet Akif", 114- 115; Abdurrezzak, *Mehmet Akif'in Mısır'daki Tesellisi Abdülvehhâb Azzâm*, 41- 49.

derginin muhatap kitlesinin de geniş olmasını sağlamıştır. Dergi Arap edebiyatının yanı sıra Batı edebiyatına ve Doğu edebiyatına yer vermiştir. Doğu Edebiyatı köşesi genelde 'Abdülvehhâb 'Azzâm tafından yazılmıştır.

Döneminin önemli yayınlarından olan edebiyat, bilim ve sanat dergisi *er-Risâle*'nin ilk yılında Doğu edebiyatına dair yirmi iki yazı yayımlanmıştır. Bunlardan yalnızca bir tanesi Hint edebiyatı ve Muhammed İkbal ile ilgilidir. Üçü Uzak Doğu edebiyatı ile ilgili olup Fransızca bir dergide yayınlanan makalelerin tercümelelerdir. Sekizi ise İran edebiyatı ile ilgilidir. İran edebiyatını ele alan yazılarda Arap edebiyatı ile ilişkisinin incelendiği veya ortak ve benzer yönlerinin dile getirilip kıyas yapıldığı görülürken diğer yazılarda bu yöntem kullanılmamıştır. Kanaatimizce bu farklılığa yol açan husus, 'Abdülvehhâb 'Azzâm'ın doktora tezi ve asıl uzmanlık alanının İran edebiyatı olmasıdır.

İlk yılında bu köşede konu edinilen bir diğer edebiyat olan Türk edebiyatı, on yazı ile kendine en çok yer bulan edebiyat olmuştur. Ele alınan yazar ve şairler ise Modern Türk Edebiyatı'ndan seçilmiştir. Yazılar genelde yazar hakkında kısa bilgi ve nesir ya da bir şiir çalışmasının tercümesi şeklinde olmuştur. Derginin Batı Edebiyatı köşesine bakıldığında aynı yöntemin kullanıldığı ve yazıların bu köşede de analiz ve değerlendirme içermeyen tercümelelerden oluştuğu görülmektedir. Anlaşılan o ki modern Arap edebiyatının önemli bir döneminde çıkan bu derginin amacı okuyucuya Arap edebiyatının ve dünya edebiyatının güncel örneklerini sunmaktır. Nakd köşesinde bazı kitapların eleştirisi yapılsa da dünya edebiyatı köşelerinde eleştiriye, üslup analizlerine ve kıyaslamalara yer verilmeden edebi eserlerin sunulmasıyla yetinildiği görülmektedir.

Döneminin önemli edebiyat dergilerinden olan *er-Risâle*, önemli şair ve yazar kadrosuna sahip ve tüm Arap dünyasında öğrencisinden, edebiyat öğretmenine edebiyat severlerin merakla beklediği bir dergi olarak kabul edilmiştir. Bu öneme ve teveccühe sahip bir derginin Doğu Edebiyatı köşesi ve yazıları da döneminin edebî atmosferini ve tercihlerini göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

ABDURREZZAK, Ahmet. *Mehmet Akif'in Mısır'daki Tesellisi Abdülvehhâb Azzâm*. İstanbul: Pendik Belediyesi, 2017.

AYDIN, Cemal Abdullah. *Ahmet Hasan Zeyyât ve Arap Edebiyatındaki Yeri*. İstanbul: Kitabi Yayınları, 2016.

- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Abdülhak Hâmit". *er-Risâle* 1. yıl/14 (01 Ağustos 1933): 28- 30.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Abdülhak Hâmit". *er-Risâle* 1. yıl/16 (01 Eylül 1933): 25- 27.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Ahmet Hikmet bek". *er-Risâle* 1. yıl/17 (15 Eylül 1933): 29- 30.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Cuhâ fi'l-edebi'l-Farisî". *er-Risâle* 1. yıl/20 (01 Kasım 1933): 25- 26.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "el-Arabu ve'l Fursu kable'l-İslâm". *er-Risâle* 1. yıl/22 (04 Aralık 1933): 16- 19.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "el-Edebü'l-Farisî ve'l-edebü'l-Arabî 1". *er-Risâle* 1. yıl/2 (01 Şubat 1933): 17- 18.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "el-Edebü'l-Farisî ve'l-edebü'l-Arabî 2". *er-Risâle* 1. yıl/3 (15 Şubat 1933): 21- 22.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "el-Edebü'l-Farisî ve'l-edebü'l-Arabî 3". *er-Risâle* 1. yıl/4 (01 Mart 1933): 26- 27.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "ez-Zâmiru'l-a'mâ". *er-Risâle* 1. yıl/9 (15 Mayıs 1933): 29.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Kasîdetü'n li Muhammed Akif bek". *er-Risâle* 1. yıl/18 (01 Ekim 1933): 30- 32.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Li'ş-Şairi'l-merhûm İsmail Safâ". *er-Risâle* 1. yıl/10 (01 Haziran 1933): 23, 30.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Muhammed bek Akif". *er-Risâle* 1. yıl/12 (01 Temmuz 1933): 27- 28.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Nâmık Kemal". *er-Risâle* 1. yıl/11 (15 Haziran 1933): 27- 28, 30.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 1". *er-Risâle* 1. yıl/5 (15 Mart 1933): 22- 23.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 2". *er-Risâle* 1. yıl/6 (01 Nisan 1933): 24- 25.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Nazarât fi'l-edebi'l-Farisî 3". *er-Risâle* 1. yıl/7 (15 Nisan 1933): 23- 24.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Safahât mine'ş-şiri'l-Hindî". *er-Risâle* 1. yıl/1 (15 Ocak 1933): 20- 22.
- 'AZZÂM, 'Abdülvehhâb. "Taraf min ş'i'ri'l-selâtîn". *er-Risâle* 1. yıl/4 (01 Mart

1933): 27, 38.

BENLİ, Ali. "Ahmed Hasan ez-Zeyyât ve Edebiyat Anlayışı". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (26 Ocak 2016): 183-195. <https://doi.org/10.15370/muifd.22426>.

el-CEBÛRÎ, Kâmil Selman. *Mucemü'l üdebâ minel asril cahiliyyi hatta 2002*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 2002.

CÜNDÎ, Enver. *Tetavvuru's-sahâfetu'l-Arabiyye fi Mısr*. Kahire: Matbaatu'r-risâle, tarihsiz.

DELİÇAY, Tahsin. "Mısırlı Edip Abdulvehhâb Azzâm'ın Kaleminden Mehmet Akif". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012): 111-123.

ER, Rahmi. *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*. Ankara: Vadi yayınları, 2012.

ER, Rahmi. *Modern Mısır Romanı I*. Ankara: Hece yayınları, 2015.

FAZLIOĞLU, Şükran. "Zeyyât, Ahmed Hasan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim: 28 Mart 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zeyyat-ahmed-hasan>.

FERFÛR, Abdurrahman. *ed-Devriyyâtu'l-Arabiyye: lemehât min târîhihâ müntehabât min nevâdirihâ*. Dubai: Merkezi Cum'a el-Mâcid li's-Sekâfe ve't-Türâs, 1993.

FUAD, Ni'mat Ahmed. *Kımem edebiyye*. Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1984.

GÜNEL, Fuat. "Abdulvehhâb Azzâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4: 352- 353.

HAFÂCÎ, Muhammed Abdülmün'im. *el-Edebü'l-Arabiyyi'l-hadîs*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1985.

HAMZA, Abdullatif Ahmed. *es-Sahâfetu'l-Mısrıyye fi mieti 'âm*. Dâru'l Kalem, tarihsiz.

İslam Online. "ez-Zeyyât sahibi'r-Risâle". erişim: 5 Haziran 2019, <https://archive.islamonline.net/?p=8928>.

KEHHÂLE, Ömer Rızâ. *Mu'cemü'l-müellifin: teracimu musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.

KONUĞU, Enver. "Behrâm-ı Gûr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 356.

LEBSERÛK, Ömer. "Beyne sadîkayn". *er-Risâle* 1. yıl/13 (15 Temmuz 1933): 28- 29.

MUHAMMED, Muhammed Seyyid. *ez-Zeyyât ve'r-Risâle*. Riyad: Dâru'r-Rifâî,

1982.

eş-ŞİNTİNÂVÎ, Ahmed. “el-Edebu'l-Yâbânî 1”. *er-Risâle* 1. yıl/5 (15 Mart 1933): 24- 25.

eş-ŞİNTİNÂVÎ, Ahmed. “el-Edebu'l-Yâbânî 2”. *er-Risâle* 1. yıl/6 (01 Nisan 1933): 26, 37.

ÜRÜN, Ahmet Kazım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi kitapevi, 2015.

Yazar belirtilmemiş. “el-Kıssatu'l-hadîse fi'l-edebi's-Sînî”. *er-Risâle* 1. yıl/8 (01 Haziran 1933): 24- 26.

ZEYYÂT, Ahmet Hasan. “er-Risâle fi amihâ el-hâmis”. *er-Risâle* 5. yıl/183 (04 Ocak 1937): 2.

AN EXAMINATION ON THE ARTICLES OF ORIENTAL LITERATURE IN THE JOURNAL OF AR-RISALA *

✉ Ahmet BOSTANCI^a

✉ Zehra ÖZLİ^b

Extended Abstract

Journalism began with the arrival of Napoleon Bonaparte in Egypt. French forces tried to establish a connection with the public through with the newspaper *et-Tenbih* in 1798. When French forces left Egypt, Muhammed Ali Pasha published his own newspaper using the printing house they left behind. The newspapers published during and after Muhammad Ali Pasha were the official newspapers that acted as the spokespersons of the government. Even though these newspapers had literary writings, they were mainly political news. The first literary newspaper published in Egypt in 1870 is considered *Ravdatu'l-madaris*. Many magazines and newspapers were published after this newspaper. For example, *al-Muqtataf*, *al-Hilal*, *al-Bayan*, *az-Ziya*, *al-Jarida*, *az-Zuhur*, *al-Siyasatu'l-usbuiyye*, *Apollo*, *es-Sakafa*, *ez-Zuhûr* and *es-Sekâfe* are the main journals published before *ar-Risala*. These journals were accepted as literary journals, but they also included articles dealing with economic, scientific and social problems due to the publishing policies of that period.

The journal *ar-Risala* is a literary periodical that was published weekly during 1933-1953 under the editorship of Ahmad Hassan Zayyat. By its subtitle, *ar-Risala* considered itself a journal of literature, art, and science. Ahmad Hassan Zayyat, the editor and owner of the journal, studied at the Azhar University and the University of Egypt, and after completing his education at the Faculty of Literature, he graduated from the French Law

---

* This article has been derived from the author's dissertation entitled "The position of the Journal of Ar-Risala in 19th Century Arabic Literature".

^a Prof. Dr., Sakarya University, abostanci@sakarya.edu.tr

^b Res. Asst., Sakarya University, zozli@sakarya.edu.tr

School. Apart from teaching at secondary and high school, he also worked at the Baghdad Higher Teacher Education School. Ahmad Hassan Zayyat was a member of important committees working on the Arabic language such as the Arabic Language Academy in Cairo, the Arab Academy of Sciences in Damascus, the Iraqi Academy of Sciences, the Committee for Facilitating Scripture, the Committee for the Lexicon of Qur'anic Terms, the Committee for Dialects, and the Committee for the Wasit Dictionary. He received a state award for his book *Wahyu'r-Risala* and a state recognition award for literature in Egypt. Ahmad Hassan Zayyat translated many literary works like from French literature. The most well-known of these translations is *The Sorrows of Young Werther*. He is also the author of numerous books and articles. For example his *History of Arabic Literature* book has been used as a textbook in schools for years. He also has several books in which he brought his articles together.

Some of the era's most important literary figures like Ahmad Amin, Taha Hussein, Abbas Mahmoud al-Aqqad, Tawfiq al-Hakim, Ali at-Tantawy and Abdoulwahab Azzam wrote articles for *ar-Risala*. Moreover, many authors from various Arab countries beyond Egypt also contributed articles to the journal. Thus, *ar-Risala* became a journal that appealed to the whole Arab world. In January 1937, Ahmad Hassan Zayyat announced that he would publish a journal named *ar-Riwaya* due to the intense interest of the writers. At the end of 1939, he combined this magazine with *ar-Risala* because of the economic crisis caused by the Second World War.

In the first year of its publication, *ar-Risala* journal was published in every two weeks. After the first year, the journal started to be published weekly. The journal *ar-Risala* hosted western and oriental literatures beside Arabic literature. In the last stage of this study, the oriental literary articles which were published in the journal's first year are discussed. We found that the eastern or oriental literary column, which generally Abdoulwahab Azzam was in charge for, offered insight into Indian, Persian, Far Eastern, and Turkish literatures. At first year in the first 25 issues, a total of 22 articles are related to eastern literature. One of them is about Indian literature. Three of them apply to Far East literature, eight of them Iranian literature and ten of them Turkish literature. It is seen that Persian and Turkish literature is given more emphasis in Eastern literature. It should also be noted that these articles do not contain any analysis or criticism. These articles provide more historical information or present common aspects of cultures or provide a translation of a sample of a poet or writer from the literature. In other words, they are instructive and introductory rather than critical.

---

ar-Risala, one of the most important literary journals of the period, is a magazine with an important staff of poets and writers. It has been a magazine that all literature lovers eagerly await from students to literature teachers. *ar-Risala*, which is a magazine of great importance and interest in the Arab world, is also important in terms of showing the literary atmosphere and to give an idea about the preferences of the readers. This study has tried to present this subject by examining the Oriental Literature articles and *ar-Risala*.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Modern Arabic Literature, ar-Risala, Ahmad Hassan Zayyat, Abdoulwahab Azzam, Oriental Literature.

